

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ETİK VE MESLEKİ ETİK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Birsal Aybek
Çukurova Üniversitesi
aybek@cu.edu.tr

Arş. Gör. Tuğçe Karataş
Çukurova Üniversitesi
tkaratas@cu.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının etik ve öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki etik davranışlar hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla 2015-2016 eğitim-öğretim döneminde pedagojik formasyon sertifika programına kayıtlı olan öğretmen adaylarından kolay ulaşılabilir durum örnekleme yolu ile öğretmenlik atamasına esas olan alanlar içerisinde fizik (f:18), kimya (f:25), sağlık/sağlık hizmetleri (f:45), Türk dili ve edebiyatı (f:23) ile din kültürü ve ahlak bilgisi (f:29) bölümlerinden toplam 140 öğretmen adayı araştırmaya dahil edilmiştir. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada, öğretmen adaylarının görüşlerini belirleyebilmek için açık uçlu sorulardan oluşan yazılı görüş formundan yararlanılmıştır. Elde edilen bulguların analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının etik kavramı ile kural, doğruluk-yanlışlık, saygı, ahlak, dürüstlük, evrensellik, mesleki sorumluluk, vicdanlı olmak, topluma uygunluk ve adalet kavramlarını ilişkilendirdikleri görülmüştür. Öğretmenlikte olması gereken etik davranışları daha çok kişisel özelliklerle özdeşleştiren katılımcıların öğrencilik ve çalışma hayatlarında en sık karşılaştıkları etik dışı olaylar ayrımcılık ile ilgili olmuştur. Ayrıca öğretmen adayları etik davranışların geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Etik, öğretmen adayları, mesleki etik.

INVESTIGATION OF PROSPECTIVE TEACHER'S VIEWS ON ETHICS AND PROFESSIONAL ETHICS

Abstract

This research aims to identify prospective teachers' views regarding the ethical and professional ethical behaviors that teachers should possess. This study hosts a total of 140 prospective teachers who are enrolled in pedagogical formation certificate program during the academic year of 2015 and 2016 and who are from different majors that are subjected to teachers' assignment such as physics (f:18), chemistry (f:25), and health / health services (f:45), Turkish language and literature (f:23) and religious culture and ethics (f:29). The participants were chosen through convenient sampling method. Being a quantitative study, the study used a written opinion form consisting of open-ended questions in order to determine prospective teachers' views. Content analysis was utilized in data analysis. Analyses have revealed that prospective teachers correlate ethics with the concepts of rule, rightness-wrongness, respect, morality, honesty, universality, professional responsibility, conscientiousness, decency and justice. It has been noted that prospective teachers mostly associate the ethical behaviors that teachers should possess with personal traits. The most frequent unethical events they have encountered in their student and working lives have been determined to mostly relate to discrimination. Besides, several recommendations have been presented by prospective teachers for the development of ethical behaviors.

Keywords: Ethics, prospective teachers, professional ethics.

GİRİŞ

Etik, bireylerin doğruyu veya yanlış bulmasına aracılık eden bir kavramdır. Bireylerin yaptığı tüm davranışlar toplumsal, kurumsal ve bireysel anlamda kabul edilebilir davranışlar olmalıdır (Okay ve Okay, 2005). Etik bu davranışları ve davranış kurallarını ahlaki açıdan incelemektedir (Örs, 2010).

İnsanların yaptığı her faaliyette ahlaki boyutun olmasından dolayı ahlakla ilgili çeşitli tartışmalar antik çağlardan günümüze kadar süregelmiştir. Etik ve ahlak arasındaki ilişki alanyazında çeşitli kaynaklarda detaylı olarak yer almaktadır. Ancak yine de etik ve ahlak arasındaki farklılıkların birbirinden kolay ayırt edilebilmesi biraz zor olmaktadır. Bu durumun sebebi ise yabancı kaynaklarda yer alan açıklamaların kendi alanyazınımıza aktarımında oluşturduğu sıkıntıdır. Yabancı kaynaklar ahlaki boyutta olan konuları açıklarken objektif yaklaşım sergileme gayreti içerisindedir (Erdemir, 2012). Bu nedenle davranışların bir standardı olması gerektiği düşünülmektedir.

Davranış standartları, insanların gerçek davranışları anlamına gelmektedir. İnsanlar genel anlamda kabul edilen davranış standartlarını çoğu zaman göz ardı etmeye meyillidirler. Ancak bir birey sıklıkla yalan söylese bile toplumsal anlamda dürüst olmayı savunmak için çocuklarına yalan söylemenin kötü veya yanlış olduğunu öğretmekle dürüst olmanın bir davranış standardı olmasını sağlayabilir. Bu durumda etik kavramı önem kazanır. Çünkü etik insanların davranış standartlarını belirler. Yani teorik açıdan iyi ölçütünün belirlenmesinde etik, bu ölçütlerin uygulanmasında ise ahlak rol oynamaktadır (Karakoç, 2012).

Henüz okula başlamamış olan çocuklar ahlaki gelişimlerini tamamlarken ailesindeki ve çevresindeki bireyleri model olarak seçer. Okula başlayan çocuklar ise daha çok öğretmenleri örnek alır (Yörükoğlu, 1986, Akt. Özen, 2011). Bu nedenle öğretmenlerin etik ve ahlak konusunda belli bir yeterliliğe sahip olması ve örnek davranışlar sergilemesi beklenmektedir. Bu durum aynı zamanda bazı kurallara uymayı gerektirmektedir.

Bir mesleğin üyesi olan kişilerin uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bu kuralların belirlenmesinde meslek etiği etkilidir. Ayrıca meslek etiği o alandaki istendik davranışların bütünü olarak da tanımlanabilir. Meslek etiği sayesinde meslek üyelerinin etiğe aykırı davranışlarda bulunmalarının önüne geçilmektedir. Her mesleğe özgü olarak belirlenen mesleki etik kodlar genel olarak ahlaki ilkelerle de bağdaşmaktadır (Erden, 2014).

Meslek etiğinin geliştirilmesinde ve korunmasında meslek üyeleri dışında meslek örgütleri ve meslek üyelerinin eğitim aldıkları kurumlar da etkilidir (Gözütok, 1999). Öğretmenler mesleğe başlamadan önce “öğretmen andı” sayesinde öğretmenliğe ilişkin etik kurallar hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler (Aydın, 2015).

Öğretmenlik meslek etiği araştırmacılar tarafından son zamanlarda çok araştırılan konulardan birisi haline gelmiştir. Bu nedenle alanyazında öğretmenlerin mesleki etiğe uyma düzeylerini inceleyen araştırmaları görmek mümkündür. (Gözütok, 1999; Öztürk, 2010; Pelit ve Güçer, 2006). Bu kapsamda bazı çalışmalarda da daha çok nicel araştırma yöntemleri tercih edilmiş ve ölçme araçlarından yararlanılmıştır (Altinkurt ve Yılmaz, 2011; Gündüz ve Coşkun, 2012; Obuz, 2009; Pelit ve Güçer, 2006; Yılmaz ve Altinkurt, 2009). Alanyazında nitel araştırma yöntemlerinin de kullanıldığı çalışmalar bulunmaktadır ancak sayıca azdır (Erdem ve Şimşek, 2013; Öztürk, 2010; Tunca, Şahin, Oğuz ve Güner Bahar, 2015). Gerek öğretmen adaylarının etik ve mesleki etik hakkındaki görüşlerini daha detaylı incelemek gerekse de alanyazına yeni katkılar sağlayabilmek adına yapılan bu çalışmanın günümüzde son zamanlarda önemi artan etik konusuna yönelik farkındalık oluşturulmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca farklı meslek gruplarında aktif olarak çalışan veya son sınıfta okuyan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine başlamadan önce etik ve meslek etiği hakkındaki görüşlerinin belirlenmesinin bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Çünkü Altinkurt ve Yılmaz’a (2011) göre öğretmen adaylarının etik ve mesleki etik algılarının oluşmasında eğitim kurumlarında sürekli olarak gözlemledikleri öğretmenler çok önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerinden gördükleri etik ve etik olmayan davranışlar mesleğe yeni adım atacak olan öğretmen adayları için meslek hayatları boyunca etkili olacaktır. Özellikle öğretmenliğe yeni başlayan kişilerde etik ikilem sorunları fazlaca olabilmektedir. Bu bağlamdan hareketle bu çalışmada, mesleğe hazırlık aşamasında olan farklı bölüm mezunu öğretmen adaylarının etik ve mesleki etik hakkındaki görüşlerini belirleyip mevcut durumu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Etik kavramı öğretmen adaylarına ne ifade etmektedir?
- Öğretmen adaylarına göre bir öğretmenin sahip olması gereken etik davranışlar nelerdir?
- Öğretmen adaylarının öğrencilikte veya çalışma hayatlarında karşılaştıkları etik dışı olaylar nelerdir?
- Öğretmen adaylarının etik davranışların geliştirilmesine yönelik önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcılar, veri toplama aracı ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Öğretmen adaylarının etik ve öğretmenlik meslek etiği hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim deseni ile gerçekleştirilmiştir. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derin bilgiye sahip olmadığımız alanlarda tam anlamını kavrayamadığımız olguları derinlemesine araştırmayı amaçlayan bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını 2015-2016 eğitim-öğretim döneminde pedagojik formasyon sertifika programına kayıtlı olan farklı bölümlerdeki öğretmen adaylarından kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yolu ile sayısal bölümlerden mezun veya son sınıfta okuyan 85, sözel bölümlerden mezun veya son sınıfta okuyan 55 olmak üzere toplam 140 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Alt Değişkenler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yaş	21-25	89	63,6
	26-30	29	20,7
	31-35	13	9,3
	36-40	9	6,4
Cinsiyet	Kadın	100	71,4
	Erkek	40	28,6
Öğrenim durumu	Yüksekokul	5	3,6
	Lisans	124	88,6
	Yüksek lisans	11	7,9
	Doktora	0	0
Branş	Fizik	18	12,9
	Kimya	25	17,9
	Türk Dili ve Edebiyatı	23	32,1
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	29	16,4
	Sağlık/Sağlık Hizmetleri	45	20,7
Toplam		140	100

Tablo 1'den de görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir kısmı (%63,6) 21-25 yaş aralığındadır. 36-40 yaş aralığında olan katılımcıların sayısı ise en düşük (% 6,4) orana sahiptir. Cinsiyet olarak katılımcıların %71,4'ü kadın, %28,6'sı erkektir. Öğrenim durumu açısından ise katılımcıların daha çok lisans düzeyinde oldukları görülmektedir (%88,6). Katılımcıların branşları ise öğretmenlik atamasına esas olan alanlar içerisinde sayısal bölümler olarak fizik (f:18), kimya (f:25), sağlık/sağlık hizmetleri bölümleri (f:45); sözel bölümler olarak ise Türk dili ve edebiyatı (f:23) ile din kültürü ve ahlak bilgisi (f:29) bölümleridir. Katılımcılar arasından 23 öğretmen adayı kamuda, 23 öğretmen adayı ise özel sektörde farklı meslek grupları içerisinde (infaz koruma memuru, polis, mühendis, laboratuvar sorumlusu, yönetici, ebe, hemşire, fizyoterapist, depo sevk amiri, iş güvenliği uzmanı, müşteri temsilcisi, danışman, araştırma görevlisi, terzi) olmak üzere toplam 46 katılımcı çalışmakta olup, geriye kalan 94 katılımcı herhangi bir yerde çalışmadığını belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma daha detaylı veri toplanmasını sağlamak amacıyla nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak ise doğru, yanlış veya standart cevap verme olasılığını en aza indirip, öğretmen adaylarının görüşlerini daha rahatça ifade edilebilmelerine olanak tanımak için yazılı görüş formları hazırlanmıştır. Yazılı görüş formlarının hazırlanması sürecinde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda ilgili alanyazın incelemesi yapılarak sorular oluşturulmuş ve uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda son halini alan yazılı görüş formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, öğrenim durumu ve çalışma durumunu içeren demografik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise öğretmen adaylarının etik ve mesleki etik hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

Araştırmanın verileri 2015-2016 eğitim-öğretim döneminde toplanmıştır. Araştırma öncesinde araştırma hakkında bilgilendirilen ve daha sonra yazılı görüş formu dağıtılan öğretmen adaylarına görüşlerini yazılı olarak ifade etmeleri için yeterli süre tanınmıştır. Veri toplama işlemi ardından yetersiz veya geçersiz olacak şekilde doldurulan yazılı görüş formları elenerek toplamda 114 öğretmen adayına ait olan formlar içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Veri Analizi

Öğretmen adaylarından elde edilen veriler ilk olarak herhangi bir veri kaybı olmadan bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Her bir öğretmen adayına ait yazılı görüş formları K1, K2, ... olarak kodlanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde Nvivo programından yararlanılarak içerik analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde önce alt kategoriler oluşturulmuş, ardından benzer alt kategoriler bir araya getirilerek kategoriler belirlenmiştir. Oluşan kategoriler ve alt kategoriler tablolar ve şekiller aracılığı ile sunulmuştur. Araştırmanın analizinin geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için diğer araştırmacı tarafından da yeniden kodlama yapılmıştır. Ayrıca kategoriler ve alt kategorilerde öğretmen adaylarından birebir alıntılara da yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu başlık içerisinde katılımcıların etik kavramına ilişkin görüşlerinden, öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki etik davranışlara yönelik görüşlerinden, öğretmen adaylarının karşılaştıkları etik dışı olaylardan ve etik davranışların geliştirilmesine yönelik önerilerinden yola çıkılarak elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğretmen Adaylarının Etik Kavramına Yönelik Görüşleri

Bu bölümde öğretmen adaylarına etik kavramının kendilerine ne ifade ettiğinin sorulması sonucunda alınan yanıtlar doğrultusunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda oluşturulan kategori ve alt kategorilere ilişkin frekans değerleri Tablo 1'de yer almaktadır. (Alıntılarda katılımcıların branşlarına da yer verilmiştir. TDE: Türk Dili ve Edebiyatı, DKAB: Din kültürü ve ahlak bilgisi vb.)

Tablo 1: Öğretmen Adaylarının Etik Kavramına Yönelik Görüşleri

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Kural	Ahlaki kurallar	17
	Mesleki kurallar	12
	Toplumsal kurallar	10
Doğruluk-yanlışlık	Toplumsal açıdan	9
	Bireysel açıdan	3
	Mesleki açıdan	3
	Evrensel açıdan	1
Saygı	Bireyler arası saygı	12
	Öz saygı	2
(Tablo 1'in devamı)		
Ahlak	Ahlaki değer	18
	İş ahlakı	10
	Ahlaka uygunluk	10

	Toplumsal ahlak	9
	Ahlak felsefesi	4
Dürüstlük		9
Evrensellik		14
Mesleki sorumluluk		14
Vicdanlı olmak		11
Topluma uygunluk		45
Adalet		15

Tablo 1’de görüldüğü üzere öğretmen adayları etik kavramını kural, doğruluk-yanlışlık, saygı, ahlak, dürüstlük, evrensellik, mesleki sorumluluk, vicdanlı olmak, topluma uygunluk ve adalet kavramları ile ilişkilendirmişlerdir. Etik kavramına yönelik olarak öğretmen adayları tarafından en sık (f:51) dile getirilen ifade etiğin ahlak ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Katılımcıların ahlak boyutunu ahlaki değerler, iş ahlakı, ahlaka uygunluk, toplumsal ahlak ve ahlak felsefesi kategorileri içinde açıkladıkları görülmektedir. Ahlak kavramı içerisinde ise öğretmen adayları en çok ahlaki değerlerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Buna yönelik olarak katılımcılardan biri etik ile ahlaki değerlerin ilişkili olmasına yönelik vurgusunu şu şekilde dile getirmiştir:

Toplumlar uzun süren bir süreç içerisinde günümüzdeki modern halini almıştır ve bunun oluşumunda da bir takım temel ahlaki değerler oluşturmuştur. Toplumun bir arada olması ve devamlılığı için bu değerlerin kesinlikle korunması ve yaşatılması gerekir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak etik kavramının toplum için olmazsa olmaz diyebileceğimiz bir önemi vardır (K126, DKAB).

Katılımcıların etik ile ikinci olarak en çok (f:45) ilişkilendirdikleri diğer kategori topluma uygunluktur. Bu kategori içerisinde topluma uygun olan her şeyin etik, topluma uygun olmayan her şeyin ise etik dışı olduğunu vurgulayan katılımcılardan birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

Toplum tarafından kabul gören davranışlardır. Bir davranış veya düşünce toplum tarafından uygun görülüyorsa etikdir. Toplum tarafından tepki görüyorsa etik değildir. Yani toplum tarafından kabul gören değerlerdir (K8, Fizik).

Etik kavramı ile kuralların ilişkilendirilmesi katılımcılar tarafından sıklıkla (f:39) görüş belirtilen bir diğer kategoridir. Bu kategori altında katılımcılar kuralların ahlaki, mesleki ve toplumsal düzeyde kurallar olduğuna değinerek en çok etik ile ahlaki kuralların bağlantılı olduğunu dile getirmişlerdir. Ahlaki kuralların etik ile ilişkisini dile getiren katılımcılardan ikisi görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Herkes tarafından kabul edilen, evrensel sayılan, tamamen “canlı” yararına dayanan ahlaki kurallardır (K52, Sağlık).

Her türlü ahlaki çerçeve doğrultusunda kabul görmüş kurallar bütününe etik davranış ya da etik kelimesini kullanırsak yanlış olmaz (K95, TDE).

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak oluşturulan doğruluk-yanlışlık kategorisi içerisinde toplumsal, bireysel, mesleki ve evrensel açıdan doğruluk- yanlışlık alt kategorileri bulunmaktadır. Bu alt kategoriler kapsamında görüş belirten katılımcılardan biri, toplumsal açıdan doğru olan değerlerin etik açıdan değerlendirilebileceğini vurgulamış ve bu konudaki görüşünü şöyle dile getirmiştir:

Doğru, mantıklı, gereği gibi davranmak. Toplumsal anlamda bireylerin uyması gereken bir takım “doğru davranışlar” bütünlüğüdür. Bu kavram, hem toplumsal anlamdaki hem de bireysel anlamdaki gelişimi etkileyen bir olgudur (K92, TDE).

Katılımcıların etik kavramına ilişkin görüşlerini açıklayan bir diğer kategori de saygıdır. Saygı kategorisi içerisinde bireyler arası saygı ve öz saygı alt kategorileri bulunmaktadır. Katılımcılar tarafından en sık dile getirilen alt kategori olan bireyler arası saygıya yönelik olarak iki katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir:

Etik kavramı benim için insani değerleri ifade ediyor. Kişinin sahip olduğu kültüre, giyim tarzına, dini inanışına vs. saygı duymak (K73, Sağlık).

Etik kavramı benim için ahlak kurallarının tümünü kapsıyor. Başkasının hayatına, yaşantısına bakış açısına saygı duyma eylemidir. Kurallar bütünüdür de denilebilir. Saygıyı esas alır. Herkese saygı duymayı temel ilke edinir (K102, TDE).

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan bir diğer kategori ise adalettir. Adalet ile etik kavramlarını bir bütün olarak düşünen katılımcılardan birinin görüşü aşağıdaki şekildedir:

Etik doğru olan her şeyi kapsamaktadır. Etik kavramı öncelikle insanların hem günlük yaşantılarında hem de iş hayatlarında adalet ilkesi çerçevesinde uyması gereken kurallar bütünü olarak da değerlendirilmelidir ve bu kavramın bilincinde olunmalıdır (K105, TDE).

Etik kavramının evrensel bir değer olması katılımcılar tarafından vurgulanan noktalardan birisidir. Etik kavramının evrenselliğini K112 katılımcısı mesleki evrensellik olarak belirtmiştir. Fakat mesleki evrenselliğin dışında genel olarak katılımcılar etik kuralların tüm toplumlar için geçerli olduğunu dile getirmişlerdir. İki bakış açısına ait katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Etik kavramı bir mesleğin icra edilirken nasıl ve ne şekilde icra edileceği anlamına geliyor. Misal öğretmenlik mesleği için evrensel olan değer ve kurallardır. Her meslek için geçerlidir (K121, DKAB).

Etik kurallar benim için her toplum için gerekli olan, uygulanması şart kurallar topluluğudur. Bizim toplumumuzda ayıpla karşılanan bir olay diğer toplumlarda normal karşılanabilmektedir. Etik kurallarda böyle bir şey söz konusu değildir. Özellikle mesleki etik kurallar bu kargaşalık içerisinde bize en doğru yolu gösterecek olandır (K49, Sağlık).

Katılımcılar arasında etik kavramını meslek boyutunda ele alarak mesleki sorumluluğun önemine vurgu yapanlar da olmuştur. Katılımcılardan birinin etik ile mesleki sorumluluk kavramlarını nasıl ilişkilendirdiğine yönelik görüşü şu şekildedir:

....Bu sebeple bir işi yaparken ister öğretmen olsun isterse doktor yani hangi meslekten olursa olsun birey sadece kendine faydacı (parasal) olarak yapmamalı yapacağı işi. Gerçekten bu meslekte ne yapacağını karşıya ne verebileceğini bilmeli ve kendini o alanda geliştirmelidir. Öğretmen sınıfa gelip dersini anlatıp çıkmamalı sadece. Aynı zamanda öğrencilerle ilgilenmeli, sorunlarına ortak olmalı, dersi daha heyecanlı, sevecen, eğlenceli anlatabilmeli. Yani yaptığı işi severek ve usulüne göre yapıyorsa bu etiksel bir durum olur (K133, DKAB).

Katılımcılardan bazılarının etik ile vicdanı ilişkilendirmesi sonucunda vicdanlı olmak kategorisi ortaya çıkmıştır. Vicdanlı olan bireylerin aynı zamanda etik de olduğunu dile getiren katılımcılardan ikisinin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

Kişi dediğimiz zatı muhterem evvela vicdanlı olmalıdır. Sonra da sonrası gelir zaten. Yani kişisel çıkarından ziyade bütün hayrına çalışır. Böylece dürüst, güzel, güvenli temiz hür yaşam, eğitim oluşur (K3, Fizik).

İnsan insan olmayı bilirse yani aslında vicdan aşısını kendine vuran her türlü etik olur (K103, TDE).

Son olarak katılımcıların etik kavramına ilişkin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan tema dürüstlüktür. Dürüstlük, katılımcılar tarafından en az (f:9) dile getirilen ifade olmuştur. Dürüstlük kategorisinde yer alan katılımcıların ikisine ait görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Her alanda ya da meslekte veya günlük yaşamda dürüst olmak, yaptığımız işin hakkını vermek ya da bir ücret veriliyorsa bize o ücreti hak edebilmek (K120, DKAB)...

Bireyin kendisine ve karşısındakine karşı dürüst olması, doğru davranışları sergilemesidir (K31, Kimya)...

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken Mesleki Etik Davranışlar Hakkındaki Görüşleri

Bu bölümde katılımcılara sorulan bir öğretmenin sahip olması gereken mesleki etik davranışların neler olduğu sorusuna katılımcıların verdiği cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların belirttiği görüşler doğrultusunda bir öğretmenin sahip olması gereken etik davranışların kişisel özellikler ve mesleki özellikler kategorilerinden oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda oluşturulan kategoriler, alt kategoriler ve bunlara ilişkin frekans değerleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Öğretmen Adaylarının Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken Mesleki Etik Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Alt kategoriler	f
Kişisel özellikler	Eşitlik	79
	Saygı	75
	Adalet	66
	Hoşgörü	41
	Dürüstlük ve güvenilirlik	31
Tablo 2'nin devamı		
Mesleki özellikler	Sempatiklik	21
	Sabırlı olma	20
	Ahlak	18
	Kurallara uyma	61
	Örnek olma	31
	Kendini geliştirme	16

Tablo 2'de görüldüğü üzere katılımcılar bir öğretmenin sahip olması gereken etik davranışları kişisel özelliklerden ve mesleki özelliklerden kaynaklanan davranışlar açısından ele almışlardır. Katılımcılar bir öğretmenin kişisel özelliklerinden dolayı sergilediği davranışların etiklik açısından önemli olduğunu daha çok vurgulamışlardır. Kişisel özelliklerden kaynaklanan davranışlar kategorisinde eşitlik, saygı, adalet, hoşgörü, dürüstlük ve güvenilirlik, sempatiklik, sabırlı olma ve ahlak alt kategorileri yer almaktadır. Alt kategoriler arasından ise katılımcılar tarafından en çok (f:79) dile getirilen ifade eşitlik iken en az (f:18) dile getirilen ifade ahlak olmuştur.

Eşitlik alt kategorisinde katılımcılar öğretmenlerin hiçbir şekilde ayrımcılık yapmadan her öğrenciye eşit ve demokratik davranmasını etik bulduklarını dile getirmişlerdir. Eşitliğe ilişkin katılımcı görüşlerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Bir öğretmen için etik olan şeyler: her öğrenciye eşit davranmalıdır. Kesinlikle bu konuda taviz vermemelidir. Öğrenciye sosyo ekonomik durumuna göre yaklaşmamalıdır (K49, Sağlık)...

Bütün öğrencilerine eşit davranmalı.... Güzel-çirkin, çalışkan-tembel, zeki-zeki değil ... gibi ayırım yapmamalı (K74, Sağlık).

... Öncelikle öğretmen sınıfta birçok çeşit öğrenci ile karşılaşabilir. Farklı ırk, farklı din, farklı görüşlere ait birçok öğrenci bulunabilir ve bunlara eşit ölçüde davranmalıdır (K89, TDE).

Katılımcılar tarafından ikinci olarak en sık (f:75) dile getirilen alt kategori saygı olmuştur. Katılımcılar öğretmenlerin öğrencilerine karşı birey olduklarından dolayı her anlamda saygı duymaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Öğrenciyi bir birey olarak görüp ona saygı göstermeli (K60, Sağlık).

Öğrencilerine adil davranmalı. Öğrencinin ailesinin sosyoekonomik duruma göre hareket etmemeli ve onların dini inançlarına, örf adetlerine saygı duymalı (K73, Sağlık).

Sınıf ortamında öğrenciyi rencide etme, bireyin benlik saygısını zedeleyen bir davranıştır. Bireyin kişiliğine saygı duymalıdır. Aşağılayıcı, hor gören davranışlar öğrencinin psiko-sosyal gelişim yönünü etkilediği için üslubuna özen göstermelidir (K79, Sağlık).

Üçüncü olarak sıklıkla (f: 66) dile getirilen alt kategori adalettir. Adaletli davranan öğretmenlerin etik davranış sergilediğini vurgulayan katılımcılardan üçünün görüşüne aşağıda yer verilmiştir.

Öğrenciler arasındaki adaleti sağlamak. Veliler arasındaki adaleti sağlamak (K99, TDE)...

...Adaletli olmak (not değerlendirirken özellikle) (K59, Sağlık)...

...Ölçme ve değerlendirmeyi adil bir şekilde yapabilmeli (bazı öğretmenlerin adil olmadığını düşünüyorum) (K30, Kimya).

Öğretmen adaylarının sahip olması gereken etik davranışlar arasında katılımcıların bir diğer görüşü hoşgörülü olmaktır. Katılımcılar ifadelerinde hoşgörü ile anlayışlı olma ifadelerini genelde birlikte kullanmışlardır. Buna ilişkin katılımcı görüşlerinden örnekler şu şekildedir:

...Hoşgörülü ve anlayışlı olmalıdır (K72, Sağlık) .

...Hoşgörülü olması. Anlayışlı olması.... (K104, TDE).

Öğretmenin sınıfta ve öğrencilerine karşı hoşgörü ... çerçevesinde konuşma üslubu (K33, Kimya).

Katılımcılardan birisi öğretmenlerin etik davranışlar sergileyebilmesinde ahlaklı olmanın önemini *"İlk olarak ahlaki değerlere sahip olması gerekiyor..." (K137, DKAB)"* şeklinde belirtmiştir.

Dürüstlük ve güvenilirlik alt kategorisinde ise katılımcılardan ikisinin görüşü şu şekildedir:

Öğrenci ile birebir paylaşımlarını, kişi mahremiyeti olduğundan kimse ile paylaşmamalı. Ders planı, kaynağı hazırlarken emek sömürücülüğü yapmamalı... (K57, Sağlık)

... Öğrenciye dair bildiklerini bir başkasıyla paylaşmamalı (öğrencinin başkasının bilmesini istemediği bir konuda mesela) (K60, Sağlık).

Katılımcılar, öğretmenlerin sevecen, güler yüzlü ve samimi olmalarını sempatik bulmakta ve böyle bir öğretmeni etik olarak değerlendirmektedirler. Buna ilişkin bir katılımcının ifadesi *"... Sevecen olmalı (öğretmenlikte etik olabilir)..." (K136, DKAB)."* şeklindedir.

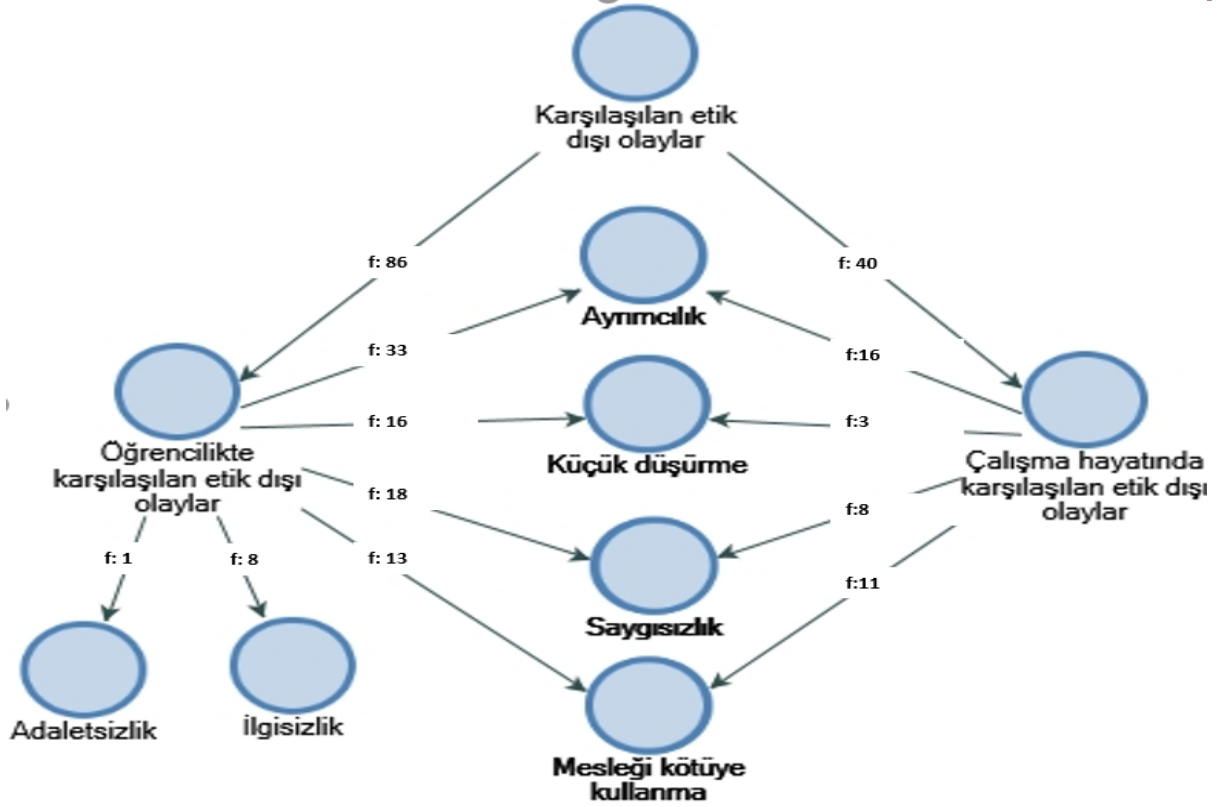
Mesleki özelliklerden kaynaklanan davranışlar arasında ise katılımcılar öğretmenlerin kurallara uymasının, çevresindekilere ve öğrencilerine örnek olmasının ve kendini geliştirmesinin etik davranışlar olduğunu ifade etmişlerdir. Bu alt kategoriler arasında en sık (f:61) kurallara uyma, en az (f:16) ise kendini geliştirme davranışları vurgulanmıştır. Kurallara uyma kategorisinde katılımcılar öğretmenlerin meslek kurallarına uygun davranışlar sergilemeleri gerektiğini önemli görmektedirler. Katılımcılardan ikisine ait ifadeler şu şekildedir:

Okul araç ve gereçlerini ders dışı (alakasız) şeylerde kullanmamalı. Öğrencilerin konuyu anlayıp anlamadığından emin olması. Öğretim yöntemlerini etkili kullanabilmesi...En önemlisi de Atatürk'ün dediği gibi "öğretmenler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır." cümlesinin bilincinde hareket etmeli (BENCE) (K55, Sağlık).

Okulda belirtilen kurallara uyması. Derse zamanında girmesi ve gereken ilgiyi göstermesi...Mesleğine aykırı davranışlarda bulunmaması. Meslektaşlarını öğrencilerin yanında kötülememesi. İnsanları görünüş ve yaşantılarına göre kötü eleştirilerde bulunmaması vs. (K139, DKAB).

Öğretmen Adaylarının Karşılaştıkları Etik Dışı Olaylara İlişkin Bulgular

Katılımcılara öğrencilik yıllarında ve çalışma hayatlarında karşılaştıkları etik dışı olaylar sorulmuş ve katılımcıların yazdıkları olaylara ilişkin kategoriler oluşturulmuştur. Karşılaşılan etik dışı olaylara ilişkin bulgular Şekil 1'de verilmektedir.

Şekil 1: Katılımcıların karşılaştıkları etik dışı olaylar

Şekil 1'e göre katılımcıların etik dışı olayları en çok (f:86) öğrencilik yıllarında yaşamış olduğu görülmektedir. Katılımcıların öğrencilik yıllarında ve meslek hayatlarında karşılaştıkları olaylara ilişkin kategoriler çoğunlukla aynıdır. Adaletsizlik ve ilgisizlik sadece öğrencilik yıllarında karşılaşılan etik dışı olayların sebebi olarak görülmüşken, meslek hayatı içerisinde katılımcıların sunduğu olaylar arasında böyle kategorilere rastlanamamıştır.

Katılımcıların hem öğrencilik yıllarında (f:33) hem de meslek hayatlarında (f:16) en çok karşılaştıkları etik dışı olaylar ayrımcılık konusunda olmuştur. Cinsiyet, maddiyat vb. sebepler nedeniyle çeşitli ayrımcılık uygulamaları ile öğrencilik yıllarında çeşitli olaylarla karşılaştığını dile getiren katılımcılardan birinin şahit olduğu etik dışı bir olay aşağıdaki gibidir:

Lise birde biyoloji hocası sınav sonuçlarını açıkladı. Benim bir arkadaşım erkekti ama babası kimlikte Sultan ismini koydurmuştu (memurun yanlışlığı). Benim ve arkadaşımın yazılı kâğıdı harfi harfine aynıydı. Hoca ona 90, bana 80 vermişti. Hoca kendisi sınıfta ona itiraf etti: "Oğlum ben seni kız biliyordum. Ondan biraz fazla puan vermiştim." dedi. Bunu hiç etik bulmamıştım (K14, Fizik).

Meslek hayatında ayrımcılık kapsamında yaşadığı olayı dile getiren bir katılımcıya ait ifadeler ise şu şekildedir: *Meslek icabı çok fazla etik dışı uygulama görüyoruz. Pek fazla dile getirmek istemesem de bir olayı kısaca anlatayım. Trafik uygulaması esnasında Şahin marka bir aracın durdurulup detaylı araması yapılırken BMW marka son model bir jeep'in durdurulmaması sonucu görevliye "Neden durdurmadınız BMW'yi?" diye sorduğumda "Allah bilir içindeki kimdir. Başımı belaya almayım." Cevabı etik olmayan bir olayı anlatır (K36, Kimya).*

Katılımcılar arasından sadece bir tanesi öğrencilik yıllarında adaletsizlik içeren bir olay yaşadığını dile getirmiştir. Bu katılımcının yaşadığı olay ise şu şekildedir:

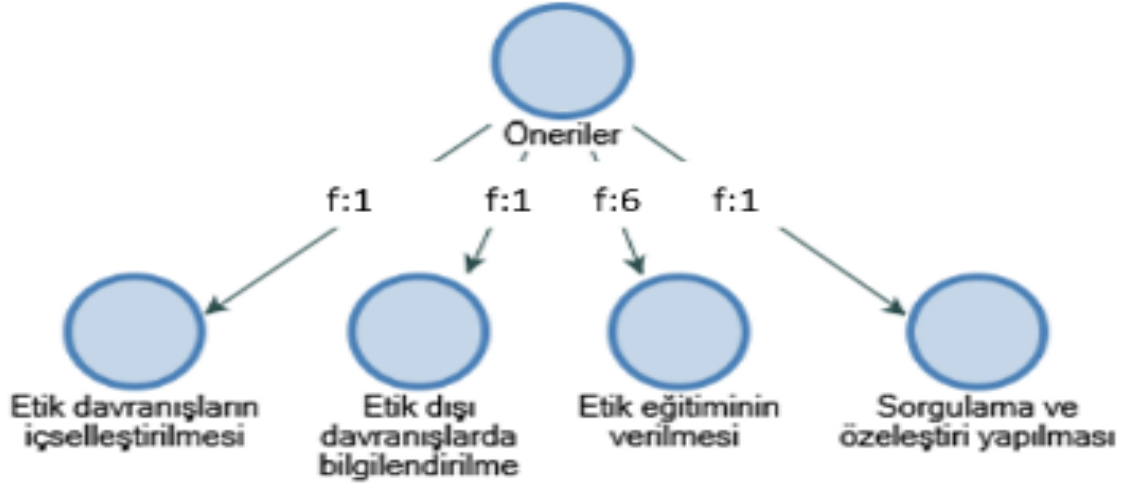
İlkokul yıllarında iken dersimiz erken bitmişti. Ben ve birkaç arkadaşım okul bitiş saatine kadar beklemiştik. Ama diğer sınıf arkadaşlarımız evlerine gitmişti. Bir sonraki gün okula geldiğimizde okul müdürümüz bütün sınıfı sıra dayağına çekmişti. Adaletsizce davranmıştı (K132, DKAB).

Çalışma hayatında katılımcıların en az (f:3) karşılaştıkları olaylar ise küçük düşürme ile ilgilidir. Yaşadığı olayı belirten katılımcılardan birinin ifadesi şu şekildedir:

Eski işyerimde işverenimin yaptığım bir yanlışını tüm çalışanların yanında dile getirmesi etik olmayan bir davranıştı (K7, Fizik).

Öğretmen Adaylarının Etik Davranışlarının Geliştirilmesine İlişkin Önerileri

Öğretmen adaylarının etik davranışlarının geliştirilmesine ilişkin önerileri Şekil 2' de sunulmuştur.

Şekil 2: Katılımcıların etik davranışlarının geliştirilmesine ilişkin görüşleri

Şekil 2'ye göre öğretmen adayları etik davranışlarının geliştirilebilmesi için etik davranışların içselleştirilmesini, etik dışı davranışlar hakkında bilgilendirmenin olmasını, etik eğitiminin verilmesini ve öğretmenlerin sorgulama ve özeleştirisi yapması gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmen adayları tarafından en çok (f:6) etik eğitiminin verilmesi gerektiği yönünde öneriler gelmiştir. Etik eğitiminin ilkokuldan itibaren verilmesi gerektiğini vurgulayan üç katılımcıdan birinin ifadesi şu şekildedir:

Bence sadece öğretmenlik mesleği için değil. Böyle bir ders olmalı ve ilkokuldan başlanmalı böyle bir derse. Böylelikle daha etik insanlar yetişebilir. Ağaç yaşken eğilir (K38, Kimya).

Etik hakkındaki eğitimlerin sadece öğretmenlik mesleği için değil tüm meslekler için verilmesi gerektiğini vurgulayan iki katılımcıdan birinin görüşü şu şekildedir:

Sadece öğretmenlere değil diğer kurumlarda çalışanlara da etik ile ilgili dersler verilmesini dilerim (K131, DKAB).

Etik eğitimine aile içinde başlanması gerektiğini vurgulayan katılımcı ise görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

İnsan toprakta yetişir yani ilk doğum anından itibaren. O yüzden ailede başlayan bir süreçle çocuklara önce insani vasıfları öğretmeli. Hak ve adaleti gözetmesini, kolay yoldan para kazanılmaması gerektiğini bir öğretimi olarak öğretmeliyiz (K117, TDE).

Etik davranışların içselleştirilmesi konusunda ise bir katılımcı görüşünü şöyle belirtmiştir:

Etiklik sözde kalmayıp gerçekten ne olduğunun kavranması ve bundan da önemli içselleştirilmesi gerekir (K27, Kimya).

Meslek gruplarında etik dışı davranışların neler olduğuna ilişkin bilgi verilmesi gerektiğine değinen bir katılımcının görüşü şu şekildedir:

... Değerlere uygun yetişen insan aykırı etik olmayan hareketler sergilemiyor. Öncelik ailede başlıyor. Yaş ilerledikçe insanın kendine doğal gelen durumlar toplum tarafından ters ise çok zor değişiyor. Ben böyleyim değişemem diyorlar. Fakat meslek alanında etik dışı alanında bilgi verilmesi şart. Çünkü örneğin bir doktor büyüğünü saymayan birisiyse yaşlılara ters davranabilir. Öğretmenler de öğrenciler için aynı şekilde yetiştirme konusunda ahlaklı bireyler yetiştirme adına önemlidir (K28, Kimya).

Son olarak öğretmenlerin kendilerini eleştirmeleri ve sorgulamalarına vurgu yapan katılımcının görüşü şöyledir: *Bence her öğretmen etik kavramını kendinde sorgulamalı, eksik olan yönlerini özeleştirir yaparak kapatmalı ve iyileştirmek için elinden geleni yapmalı (K4, Fizik).*

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretmen adaylarının etik ve öğretmenlik meslek etiği hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış olan bu araştırmada öğretmen adaylarının etik kavramı ile kural, doğruluk-yanlışlık, saygı, ahlak, dürüstlük, evrensellik, mesleki sorumluluk, vicdanlı olmak, topluma uygunluk ve adalet kavramlarını ilişkilendirdikleri görülmüştür. Öğretmen adayları en sık olarak etik ile sırasıyla ahlak, topluma uygun olma ve kural ifadelerini bir arada kullanmışlardır. Bu durumda toplumsal yapıya uygun olan, kurallara uygun olan ve ahlaki boyutu olan her şeyin öğretmen adayları tarafından etik bulunduğu anlaşılmaktadır. Uyulması gereken kurallar kapsamında da en sık olarak ahlaki kuralların etik davranışlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Öğretmen adayları etik ile dürüstlük arasında çok düşük düzeyde ilişki kurmuşlardır.

Öğretmen adayları bir öğretilerde olması gereken etik davranışları ise kişisel özellikler ve mesleki özellikler kapsamında ele almışlardır. Ancak en çok kişisel özellikleri iyi olan öğretmenler etik öğretmenler olarak adlandırılmıştır. Bu durumun iyi öğretmen özellikleri ile etik öğretmen özelliklerinin karıştırılması nedeniyle olduğu düşünülmektedir. Ayrıca henüz mesleğe başlamamış olan öğretmen adaylarının bir öğretilerde olması gereken mesleki özellikler hakkında çok fazla bilgi ve deneyime sahip olmaması da kişisel özellikler ile etik değerlerin arasındaki bağı kuvvetlendirmiş olabilir. Ek olarak birinci araştırma sorusu kapsamında etik ve ahlak arasındaki ilişkinin çok yüksek bulunmasına rağmen öğretmen adaylarının etik öğretmen davranışları arasında ahlaki olmanın önemine daha az değinmiş olmaları ilginç bir bulgu olarak görülmektedir. Bu durumun sebebi etik kavramının kelime anlamı olarak bilinip, günlük uygulamada ahlak boyutu ile ilişkisinin kurulmasındaki yetersizlik olabilir. Buradan hareketle soyut bir kavram olan etiğin günlük yaşam içerisine yerleştirilmediği sürece sözlük anlamının dışına çıkamayacağı düşünülmektedir. Bu durum ayrıca öğretmen adaylarının mesleki deneyim sahibi olmamasından da kaynaklanabilir.

Öğretmen adaylarının öğrencilik yıllarında karşılaşmış oldukları etik dışı olayların çalışma hayatlarında neredeyse yarıya düştüğü görülmektedir. Bu durumu bireylerin çalışma hayatlarında haklarını daha fazla arama, korkuları olmama, daha bilinçli olma gibi özellikler sayesinde azalttıkları düşünülebilir. Hem çalışma hayatlarında hem de öğrencilik yıllarında öğretmen adayları tarafından en sık karşılaşılan olayların ise ayrımcılık kapsamında olması insanların hayatlarının her aşamasında ayrımcılığın herhangi bir çeşidine maruz kaldıklarını göstermektedir. Maruz kalınan ayrımcılık çeşitlerinin ise genellikle cinsiyet üzerinden yapılması toplumda halen daha kadın-erkek eşitliğinin tam olarak sağlanmadığının göstergesidir. Alanyazında da ayrımcılığın en sık karşılaşılan etik dışı davranış olduğunu vurgulayan çeşitli araştırmalar mevcuttur (Aksoy,1999; Gözütok, 1999; Obuz, 2009; Tunca, Şahin, Oğuz, Güner Bahar, 2015, Yılmaz ve Altinkurt, 2009). Araştırmanın ikinci bulgusunda öğretmen adaylarının öğretmenlerde olması gereken etik davranışları çoğunlukla kişisel özellikler kapsamında değerlendirmelerine rağmen üçüncü bulguda karşılaşılan etik dışı olaylar kapsamında mesleki özelliklere de değindikleri görülmektedir. Bu durum etiğin yine kitap bilgisi olmaktan çıkartılıp, günlük yaşamda yaşanan veya şahit olunan olaylara entegre edilmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca verilecek etik eğitimlerinde teorik bilgilerden ziyade uygulamalı örnek olaylar üzerinden etik ve etik dışı olayların anlaşılmasını sağlamanın çok faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonucunda dokuz öğretmen adayının etik uygulamalar hakkında önerilerde bulunduğu görülmüştür. Öğretmen adayları etiğin içselleştirilmesi gerektiğini, aile içinde etik eğitiminin verilmesini, ilkokuldan itibaren böyle bir ders verilmesi ve her mesleğin hatta her insanın bu eğitimi alması gerektiğini, meslekte etik dışı konularda bilgilendirmelerin yapılmasını ve her öğretmenin özeleştirir yaparak kendini değerlendirmesini önermektedirler. Öğretmen adayları en çok da aile içi eğitimin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Eğitim fakültelerinde lisans düzeyinde öğretmen adaylarına öğretmenlik meslek etiği ile ilgili herhangi bir ders verilmemektedir. Bu durum büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Unutulmamalıdır ki iyi bir nesil iyi öğretmenler tarafından yetiştirilecektir. Bunun için eğitim fakültelerinde öğretmenlik meslek bilgisi ve becerisi dersleri arasına zorunlu bir ders olarak mutlaka meslek etiğine yönelik bir ders konulmalı ve bu ders örnek

olaylara dayalı olarak uygulamalı bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca sadece ders düzeyinde değil öğretmen elemanları etik davranışlarıyla da öğretmen adaylarına iyi rol ve modeller olmalıdır. Üniversitelerde farklı bölümlerden gelen ve öğretmen olmak için Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına devam eden öğretmen adaylarına verilen dersler arasında her ne kadar seçmeli bir ders olarak “Öğretmenlik Meslek Etiği” dersi bulunsa da bu ders çoğu zaman ya hiç açılmamakta ya da sadece açılmış olmak için açılmakta ve öğretmen elemanları tarafından çoğu zaman ezber düzeyinde örnek olay ve uygulamalardan yoksun bir şekilde işlenmektedir.

Yukarıda da değinildiği üzere etiğin günlük yaşam içerisine entegre edilmesi gerekmektedir. Ülkemizde öğretmenlik mesleğine yönelik olarak kişisel yorumlamalara mahal vermeyecek mesleki etik kodların belirlenmesi ve bu kodların ciddi bir şekilde uygulanması önemli olacaktır. Meslek grubu içerisinde kurallara uymayan üyelerin adil bir şekilde cezai yaptırımlara maruz bırakılması da önerilebilecek durumlardan birisidir. Etik davranışların da devamlılığının sağlanması için sürekli olarak hizmet içi eğitimler verilebilir ve örnek etik davranış sergileyen öğretmenler diğer öğretmenlerin de güdülenmesi için ödüllendirilebilir.

Not: Bu çalışma 27- 29 Ekim 2016 tarihlerinde Antalya’da 7 ülkenin katılımıyla düzenlenen World Conference on Educational and Instructional Studies- WCEIS’de bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Aksoy, N. (1999). Educators’ beliefs about ethical dilemmas in teaching: a research study among elementary school teachers in Turkey. *American Association of Behavioral and Social Sciences*, 2.

Altinkurt, Y. T., ve Yılmaz, K. T. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmenlerin mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(22), 113.

Aydın, İ. (2015). *Eğitim ve öğretimde etik* (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Erdem, A. R. ve Şimşek, S. (2013). Öğretmenlik meslek etiğinin irdelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(15), 185-203.

Erdemir, E. (2012). Etik ve ahlak arasında insan kaynakları yönetimi. *Turkish Journal of Business Ethics*, 5(10), 5-11.

Erden, G. (2014). Etiğin kavramsal açılımı, iletişim ve etik arasındaki ilişki. M. Işık (Ed.) *İletişim ve etik* (s.123-138). Konya: Eğitim Yayınevi.

Gözütok, F. D. (1999). Öğretmenlerin etik davranışları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 83-99.

Gündüz, Y. ve Coşkun, Z. S. (2012). Öğrenci algısına göre öğretmen etik değerler ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, 13(1), 111-131.

Karakoç Y. (2012). Hukuk-etik ilişkisi. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Obuz, P. (2009). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerinin öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Okay, A. ve Okay, A. (2005). *Halkla ilişkiler kavram strateji ve uygulamaları* (2. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.

Örs, F. (2010). Küresel medya ortamında yaşanan etik sorunlar ve uluslararası düzenlemeler. *Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergisi*, 5(20), 3443- 3452, 02.11.2016 tarihinde <http://journal.yasar.edu.tr> adresinden alınmıştır.

Özen, Y. (2011). Etik mi? Ahlak mı? Modernite mi? Medeniyet mi? (Değerler eğitimine sosyal psikolojik bir yaklaşım). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (5), 63-87.

Öztürk, ř. T. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin etik ilkelerle ilgili görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(1), 365.

Pelit, E. ve Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 95-119.

Tunca, N., şahin, S. A., Oğuz, A., Bahar Güner ve H.Ö. (2015). Qualities of ideal teacher educators. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6(2), 122-148.

Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2009). Öğretmen adaylarının mesleki etik dışı davranışlar ile ilgili görüşleri. *İř Ahlakı Dergisi*, 2(2), 71-88.